

BO STRÖMSTEDT

Att kunna hjälpa, men inte få

Bo Strömstedt är tidningsman, Expressens kulturchef 1961–1976, chefredaktör 1977–1991. Därefter författare, föreläsare, »odlare« av »Svenska krusbär« i TV.

Hur går det för Nadina? Förbluffande många kommer ihåg henne – den ögonsjuka bosniska flickan Nadina Imamovic, nu 8 år, som jag de senaste åren ofta försökt tala och skriva om.

Varför har jag skrivit?

För att jag vet vad ögon är.

En natt i oktober 1956 hade jag suttit och arbetat med en artikel om Juan Ramón Jiménez som fått Nobelpriset i litteratur. När jag vaknade på morgonen for en häftig smärta genom mitt vänstra öga. Jag såg mig i spegeln, ögat var försvunnet, såg ut som en våt sandstrand. Professor Sven Larsson på ögonkliniken vid Universitetssjukhuset i Lund berättade att jag hade keratoconus, en sjukdom som missformar hornhinnans form; den blir konformig, konen kan slutligen brista i toppen. Min kon hade brustit. Man kunde, berättade han, transplantera hornhinnor, men det var ännu inte tillåtet att ta transplantat från döda; jag måste vänta tills det fanns ett bortopererat öga där hornhinnan ännu var frisk.

Jag väntade, med svart lapp för ögat. En dag i mars 1957 ringde det. Det fanns ett öga.

Professor Larsson och jag hade under tiden förberett oss; vi skulle i ett radioprogram berätta om operationen och också om behovet av en ny transplantationslag. Så blev det. Sven Larsson beskrev vid operationsbordet vad han skulle göra, varför, hur och hur många människor med olika sjukdomar som – med lagen förändrad – skulle kunna få ett nytt liv.

Själv gnydde jag lite från operationsbordet, vad som hänt, hur det kändes, vad jag tänkte. Sedan fick jag ligga stilla på rygg med förband över båda ögonen i två veckor, hallucinerade kraftigt, magen blev som en sten. Självva mörkret skapade en tyngd.

En morgon skulle bandaget tas bort.

Överväldigad kom jag ut i ett svämmande ljus – jag hade just läst reli-

gionshistoria och erinrade mig mystikernas ljusupplevelser.

Bokstäverna på professor Larssons bokstavstavla kom snart farande mot mig: M, O, K. Världen skapades på nytt. Som ett barn läste jag skyltarna på gatan: Bokhandel, Fisk & Grönt, Halva priset! Bokstäverna, orden fick bokstavligen kropp.

Den första ledare jag överhuvudta-

Skall beslutet om behandling av sjukdomar fattas av dem som förstår eller dem som inte förstår?

get skrev i Expressen, den 15 mars 1957, handlade om behovet av en ny transplantationslag. Diskussionen var sedan länge i gång, läkarna – inte bara ögonläkarna – i livlig verksamhet. Den 14 mars 1958 undertecknade Gustaf VI Adolf på Stockholms slott en ny lag om »tillvaratagande av vävnader och annat biologiskt material från avliden person«.

Min roll var en mycket liten biroll, men jag fick vara med.

Två gånger senare har jag på nytt tvingats byta hornhinna på mitt vänstra öga. År 1957 tog proceduren – från natten med Jiménez till ljusmorgonen – sex månader. År 2001 gick jag till professor Bo Philipson på S:t Eriks ögonsjukhus i Stockholm klockan 9 på morgonen och gick hem klockan 12.

Det är en kortversion av berättelsen om ögonterapi, ögonkirurgins, utveckling.

När jag 2002 lärde känna den då 6-åriga bosniska flickan Nadina Imamovic – svårt synskadad – var det därför natur-

ligt för mig att ta henne till professorerna Bo Philipson och Peep Algvere, nätthinnespecialist, på S:t Erik. Nadina har en svår nätthinnesjukdom.

Nätinnan, ögats innersta hinna, är ett underverk. I denna 0,2 millimeter tjocka hinna finns omkring 130 miljoner sinnesceller, tappar, stavar. De reglerar seendet av ljus och mörker, de förmedlar färgseendet.

Nadina har bekymmer med både tapparna och stavarna. Hon ser inte att läsa och skriva, hon saknar detaljseende. Med en speciell datorutrustning – och med särskild handledning – kan hon ta tillvara och utveckla de synrester hon har. I Bosnien finns ingen apparatur, ingen kunskap om apparaturen, inga pengar till apparaturen; jag har flera gånger talat med professor Mustafa Sefic, chef för ögonkliniken vid universitetssjukhuset i Sarajevo. Han vill hjälpa, kan inte.

Det är nu ett och ett halvt år sedan Nadina avvisades från Sverige. Hon har inte fått komma tillbaka, inte ens för den synkontroll som är nödvändig, än mindre för den fortsatta behandling hon är i desperat behov av. Läkarna i Sverige kan hjälpa, får inte. Professor Sefic är ledsen, han är arg: skall beslutet om behandling av sjukdomar fattas av dem som förstår eller dem som inte förstår?

Ännu en mycket kort tid har Nadina på sig, sedan går hon in i en blindhet som blir livslång.

Jag tror inte att Migrationsverkets generaldirektör *vill* att Nadina skall bli blind. Jag tror inte att någon i hennes verk vill att Nadina skall bli blind. Ändå fattar apparaten, blint, sina beslut.

Måste inte någon, med friska ögon, till sist överlista apparaten?

Bo Strömstedt